

Deloitte.

Accountantsverslag 2014

Gemeente Raalte

20 mei 2015

Deloitte Accountants B.V.
Meander 551
6925 MD Arnhem
Postbus 30265
6803 AG Arnhem
Nederland

Tel: 088 288 2888
Fax: 088 288 9777
www.deloitte.nl

VERTROUWELIJK
Aan de leden van de gemeenteraad
van de gemeente Raalte
Postbus 140
8100 AC RAALTE

Onderwerp

**Accountantsverslag met betrekking tot de controle van de jaarrekening 2014
van de gemeente Raalte**

Datum

20 mei 2015

Kenmerk

2015.25912/3113997850/CL

Geachte raadsleden,

Graag bieden wij u hierbij ons accountantsverslag met betrekking tot de controle van de jaarrekening 2014 van de gemeente Raalte aan. In het hoofdstuk *Bestuurlijke samenvatting* hebben wij de belangrijkste punten uit ons verslag opgenomen.

Uw jaarrekening geeft een getrouw en rechtmatig beeld

De jaarrekening 2014 is opgesteld onder verantwoordelijkheid van het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Raalte. Bij deze jaarrekening verstrekken wij een goedkeurende controleverklaring voor zowel getrouwheid als rechtmatigheid.

Wij bespreken onze bevindingen met de rekeningcommissie

Dit accountantsverslag bespreken wij op woensdag 20 mei 2015 met de leden van uw rekeningcommissie. Het concept verslag is op woensdag 15 april 2015 besproken met de portefeuillehouder financien en de betrokken ambtenaren.

Wij maken u erop attent dat voor dit accountantsverslag een beperkte verspreidingskring geldt. Het accountantsverslag is uitsluitend bestemd voor de gemeenteraad en het college.

Met vriendelijke groet,

Deloitte Accountants B.V.

drs. D.O. Meeuwissen RA

cc: college van burgemeester en wethouders

Op alle opdrachten vericht door Deloitte zijn de 'Algemene Voorwaarden Dienstverlening Deloitte Nederland, januari 2014' gedeponeerd bij de Kamer van Koophandel onder nummer 24362837 van toepassing.

Member of
Deloitte Touche Tohmatsu Limited

Deloitte Accountants B.V. is ingeschreven in het handelsregister van de Kamer van Koophandel te Rotterdam onder nummer 24362853.

Inhoudsopgave

Bestuurlijke samenvatting	4
Uitkomsten jaarrekeningcontrole	7
Interne beheersing	21
Analyse resultaat, vermogen en financiële structuur	24
Overige onderwerpen	29
Bijlagen	32

Bestuurlijke samenvatting

Bestuurlijke samenvatting: de belangrijkste punten

De jaarrekening geeft een getrouw beeld en er is rechtmatig gehandeld.

Bij de jaarrekening 2014 van uw gemeente verstrekken wij een goedkeurende controleverklaring voor zowel de getrouwheid als de financiële rechtmatigheid. De controleverklaring d.d. 20 mei 2015 doen wij u separaat toe te komen. Wij hebben vastgesteld dat de jaarverslaggeving 2014 voldoet aan de verslaggevingsvoorschriften (Bbv). De door ons geconstateerde controleverschillen voor zowel getrouwheid als rechtmatigheid vallen binnen de wettelijke en door u vastgestelde toleranies. Wel hebben wij hiervoor een aantal correcties door laten voeren.

Belangrijkste aspecten voor onze controletaak in het verantwoordingsproces zijn het blijven voldoen aan de aanbestedingsrichtlijnen en de waardering van de grondexploitatieën. De grondexploitatieën zijn deugdelijk geactualiseerd en bijgesteld en geven een getrouw beeld van de boekwaarde en verwachte resultaten. Het proces van bepaling van de aard en de noodzakelijke omvang van voorzieningen is adequaat en de voor de gevormde voorzieningen gehanteerde uitgangspunten voor schattingen zijn reëel en consistent.

De begrotingsoverschrijdingen passen binnen het bestaande beleid en zijn goed toegelicht. Wij hebben geen controleverschillen in de verantwoorde informatie in de SiSa- en IMG-bijlagen geconstateerd. Tot slot hebben wij vastgesteld dat de bezoldigingen over 2014 niet strijdig zijn met de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) en dat de jaarrekening 2014 van gemeente Raalte voldoet aan de publicatieverplichtingen van de WNT.

De interne financiële beheersing is adequaat in het kader van de jaarrekeningcontrole

Als onderdeel van de jaarrekeningcontrole hebben wij in het najaar van 2014 een interim-controle uitgevoerd. Deze interim-controle is primair gericht op de opzet, het bestaan en de werking van maatregelen van administratieve organisatie en interne beheersing (AO/IB), voor zover van belang voor onze controle op de betrouwbaarheid en rechtmatigheid van de in de jaarrekening opgenomen gegevens.

De bevindingen naar aanleiding van deze controle hebben wij opgenomen in onze boardletter d.d. 12 februari 2015, waarbij wij het volgende constateerden:

“Samenvattend constateren wij dat uw organisatie de belangrijkste onderwerpen vanuit de bedrijfsvoering op de agenda heeft staan, hieraan voldoende aandacht besteedt en daarbij alert inspeelt op de externe en interne ontwikkelingen”.

Bestuurlijke samenvatting: de belangrijkste punten

De risico's die op korte termijn van belang zijn voor de gemeente, zoals onder andere de decentralisaties, Vpb-plicht, IT, de ontwikkeling van de grondexploitatie en aanbestedingen komen in de boardletter aan bod. Voor meer gedetailleerde informatie verwijzen wij u dan ook naar onze boardletter d.d. 12 februari 2015.

Op grond van onze bevindingen tijdens de controle van de jaarrekening 2014 vragen wij uw bijzondere aandacht voor de beheersing van het aanbestedingsproces.

Het gerealiseerde saldo van baten en lasten is nadelig en het gerealiseerd resultaat 2014 is voordelig, de vermogenspositie van uw gemeente daalt

Het feitelijke saldo van baten en lasten in een jaar wordt weergegeven als het gerealiseerde totaal saldo van baten en lasten. Daarnaast kent de gemeente ook het gerealiseerde resultaat. Dit is het gerealiseerde totaal saldo van baten en lasten plus of min de tussentijdse resultaatbestemmingen. Deze bestemmingen bestaan uit in de loop van het jaar gedane onttrekkingen uit reserves minus de tussentijdse stortingen in reserves.

De exploitatie over 2014 laat een nadelig gerealiseerd totaal saldo van baten en lasten van € 6,3 miljoen zien, ten opzichte van een begroot nadelig saldo van € 14,2 miljoen. Dit is een voordeel van afgerond € 7,9 miljoen. Deze voordeelen zijn op diverse programma's gerealiseerd.

De mutaties in het eigen vermogen vinden plaats door middel van de resultaatbestemming. Het gerealiseerd totaal saldo van baten en lasten bedraagt € 6,3 miljoen nadelig. Per saldo is tussentijds € 8,2 miljoen aan de reserves onttrokken, zodat het uiteindelijk gerealiseerde resultaat over 2014 € 1,9 miljoen voordelig bedraagt. Dit bedrag is afzonderlijk vermeld onder het eigen vermogen in de balans.

De omvang van het eigen vermogen bedraagt ultimo 2014 38,1 % van het balanstotaal (2013: 50,1 % van het balanstotaal). Deze aanzienlijke daling wordt veroorzaakt door het aantrekken in 2014 van € 15 miljoen aan langlopende leningen en het overnemen van twee leningen van de Ontwikkelcombinatie Franciscushof van € 12 miljoen.

In 2014 is uw financieringspositie (evenals in 2013 en 2012) negatief, voor een bedrag van afgerond € 10,6 miljoen (financieringstekort). Het totaal aan aangetrokken kasgeldleningen bedraagt per ultimo 2014 € 9 miljoen (ultimo 2013 en 2012 respectievelijk € 11 miljoen en € 12 miljoen).

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

De uitkomsten van onze jarrekeningcontrole

De reikwijdte van onze controle achten wij voldoende

Met de opdrachtbevestiging van 1 oktober 2014 heeft u ons opdracht gegeven tot het controleren van de jarrekening 2014. De reikwijdte van onze controle staat omschreven in de opdrachtbevestiging. Er is gedurende het verloop van de controle op geen enkele wijze sprake geweest van een beperking in de reikwijdte van onze controle.

Naast de opdrachtbevestiging zijn bepalend voor onze controle:

- Het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado).
- Uw verordening controle op het financieel beheer en op de inrichting van de financiële organisatie van de gemeente Raalte (controleverordening op grond van artikel 213 van de Gemeentewet).
- Het door het college op 2 december 2014 vastgestelde en ter kennisneming aan de raad aangeboden normenkader 2014.

Tijdens de uitvoering van de controleplanning hebben zich geen wijzigingen van materieel belang in de reikwijdte voorgedaan. Wij achten de reikwijdte van onze controle voor 2014 voldoende voor de doelstelling van onze controle. Een toelichting op de reikwijdte van onze controle 2014 is opgenomen in bijlage E van dit accountantsverslag.

Gehanteerde toleranties met als resultaat: geen controleverschillen

Wij hebben de jarrekeningcontrole 2014 uitgevoerd met inachtneming van de volgende toleranties, zoals opgenomen in de door u vastgestelde controleverordening en uw controleprotocol.

Goedkeuringstoleranties

	Fouten	1% van het totaal van de lasten inclusief dotaaties reserves	€ 1.042.000
Onzekerheden		3% van het totaal van de lasten inclusief dotaaties reserves	€ 3.128.000

Rapportagetoleranties

De rapportagetolerantie voor zowel fouten als onzekerheden bedraagt — conform het controleprotocol — 10% van de goedkeuringstolerantie, hetgeen neerkomt op € 104.200 respectievelijk € 312.800.

Wij hebben geen controleverschillen (fouten en/of onzekerheden) ten aanzien van de getrouwheid geconstateerd in de definitieve jaarstukken. Wel hebben wij eerst een aantal correcties door laten voeren.

De uitkomsten van onze jaarrekeningcontrole

Op basis van aanvullende controlewerkzaamheden hebben wij geconcludeerd dat alle financieel relevante aspecten van wetgeving en verordeningen, zoals opgenomen in uw normenkader rechtmatigheid 2014, door het college zijn nageleefd en dat zowel de baten en lasten over 2014 als de balansmutaties in 2014 rechtmatig tot stand zijn gekomen met uitzondering van een onrechtmatigheid in het kader van het Besluit aanbestedingsregels voor overheidsopdrachten voor een bedrag van € 74.923,27 (excl. BTW). De geconstateerde fout ligt ruim binnen de marge om tot goedkeuring over te gaan.

Het (verplichte) overzicht van controleverschillen groter dan de rapportagetoleranties treft u aan in bijlage A1 en A2 van dit accountantsverslag.

Het jaarverslag is verenigbaar met de jaarrekening

De jaarstukken 2014 van uw gemeente bestaan uit:

- Het jaarverslag 2014 (programmaverantwoording en verplichte paragrafen).
- De jaarrekening 2014 (balans met toelichting, overzicht van baten en lasten in de jaarrekening mettoelichting en de SiSa- en IMG-bijlagen).

In het onderdeel 'programmaverantwoording' van het jaarverslag dient informatie opgenomen te worden over: wat hebben we gedaan, wat hebben we bereikt en wat heeft het gekost? De programmaverantwoording vormt samen met de verplicht voorgeschreven paragrafen (zoals weerstandsvermogen, bedrijfsvoering, etc.) het jaarverslag. Beide onderdelen vallen niet (expliciet) onder de controle van de jaarrekening. Het primaire object van de accountantscontrole (op grond van artikel 2:13 van de Gemeentewet) is de jaarrekening (de balans met toelichting en het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening met toelichting).

De inhoud van het jaarverslag (programmaverantwoording en paragrafen) hebben wij "marginaal getoetst". Deze toetsing blijft beperkt tot het signaleren van mogelijke tegenstrijdigheden tussen het jaarverslag en de jaarrekening. De accountantscontrole omvat daarom geen oordeel over de inhoudelijke juistheid en volledigheid van de informatieverstrekking opgenomen in de programmaverantwoording en de verplichte paragrafen.

Bij onze controle hebben wij geen tegenstrijdigheden tussen het jaarverslag en de jaarrekening geconstateerd. Het jaarverslag en de jaarrekening zijn goed met elkaar verenigbaar.

De belangrijkste wijzigingen in de verslaggevingsregels (Bbv) die van toepassing zijn op de jaarrekening 2014 betreffen de wijzigingen van 25 juni 2013 en 13 december 2013. Hierin is het volgende geregeld:

Het Bbv wordt nageleefd

De uitkomsten van onze jarrekeningcontrole

- U dient het voorgeschreven overzicht van incidentele baten en lasten voortaan op te nemen per programma, waarbij per programma tenminste de belangrijkste posten afzonderlijk worden gespecificeerd en de overige posten als een totaalbedrag kunnen worden opgenomen.
- Er is 'een overzicht van de beoogde structurele toevoegingen en ontrekkingen aan de reserves' verplicht gesteld. Gebruikers van de begroting en jaarstukken – zoals toezichthouders – kunnen zo bij de bepaling en beoordeling van het structurele evenwicht (structurele lasten worden gedekt door structurele baten) rekening houden met de structurele mutaties in de reserves.
- Enkele tekstuile aanpassingen, waaronder de wijziging van de benaming van de 'programmarekening' naar 'het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening' en de wijziging van de terminologie van het resultaat ('resultaat voor bestemming' wordt 'gerealiseerde totaal saldo van baten en lasten' en 'resultaat na bestemming' wordt 'gerealiseerde resultaat'). Over laatstgenoemde vindt nog politieke besluitvorming plaats bij vaststelling van de jaarrekening.

Naast deze wijzigingen heeft de Commissie BBV in 2013 en 2014 een aantal relevante notities uitgebracht, waarin nadere uitspraken over de toepassing van de verslaggevingsregels worden gedaan.

Met de notitie 'Riolering' (november 2014) geeft de Commissie BBV een toelichting op de volgende balansposities met betrekking tot riolering (met ingang van 2014):

- Bestemmingsreserve (BBV artikel 43 lid 1b), deze bevat gelden die het resultaat zijn van gerealiseerde efficiencyvoordelen of aanbestedingsresultaten.
- Voorziening groot onderhoud (BBV artikel 44 lid 1c), deze bevat gelden die geraamd zijn om in de toekomst te besteden aan groot onderhoud.
- Voorziening toekomstige vervangingsinvesteringen (BBV artikel 44 lid 1d), deze bevat gelden die geraamd zijn om in de toekomst te besteden aan het vervangen van het rielstelsel ('vervangingsinvesteringen').
- Van derden verkregen middelen die specifiek besteed moeten worden (BBV artikel 44 lid 2), deze bevat gelden die in de toekomst moeten worden besteed aan het rielstelsel ('restcategorie' als samenvoeging van gelden voor vervangingsinvesteringen en overschotten op de ontvangen rielheffing).

Normaal gesproken moet een onvoldoende onderbouwde voorziening vrijvallen en wordt deze doorgaans omgezet in een reserve. Via de rielheffing geïnd geld moet echter altijd voor het rielingsdoel worden aangewend en blijft in een voorziening (artikel 44 lid 1c BBV wordt dan omgezet in een artikel 44 lid 2 BBV voorziening) en deze voorziening kan worden samengevoegd met die van artikel 44 lid 1d BBV. Deze situatie is bij u van toepassing.

De uitkomsten van onze jaarrekeningcontrole

De bestemmingsreserve Vervanging en renovatie riolering is per 31 december 2014 op nihil gesteld, de voorziening Vervanging riolering bedraagt per 31 december 2014 € 4,37 miljoen.

Daarnaast is op grond van de notitie in de jaarrekening 2014 een nieuwe categorie onder de materiële vaste activa onderkend, zijnde 'investeringen met een economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven'. De reeds in voorgaande jaren gerealiseerde rioolinvesteringen zijn uit de balanspost 'investeringen met een economisch nut' overgeboekt.

Wij hebben vastgesteld dat uw gemeente de wettelijke verslagleggingsregels (Bbv) heeft nageleefd.

De grondslagen van de jaarrekening 2014 zijn aanvaardbaar

De belangrijkste verslaggevingsgrondslagen van uw gemeente zijn uiteengezet in de grondslagen van de jaarrekening 2014. In 2014 zijn er geen wijzigingen geweest in toegepaste verslaggewingsgrondslagen die eenanzienlijke invloed hebben op de baten en lasten of de financiële positie van uw gemeente.

Significante verslaggevingsgrondslagen en toepassing hiervan zijn belangrijk voor de presentatie van de financiële positie van uw gemeente en de baten en lasten in de jaarrekening. Daarnaast vereisen zij van het college en de directie dat zij een oordeel vormen ten aanzien van soms moeilijke, subjectieve en complexe posities vaak vanwege de noodzaak om inschattingen te maken over het effect van zaken die inherent onzeker zijn.

Wij hebben het door het college en de directie toegepaste proces met betrekking tot significantie verslaggevingsaspecten geëvalueerd en hebben gegevensgerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd. Waar nodig hebben wij specialisten betrokken bij het beoordelen van de toepassing van de juiste methodiek, aannames, berekeningen en consistente toepassing van de betrokken modellen en/of de van toepassing zijnde financiële verslaggevingsvoorschriften.

De grondexploitaties zijn degelijk geactualiseerd en bijgesteld

Een zeer belangrijke balanspost met betrekking tot onderhanden projecten betreft de voorraden (grondexploitatie). Door de invloed van de parameters (zoals kostenstijgingen, fasering, druk op verkoopprijzen, rente-effecten) die bepalend zijn voor de in de toekomst te realiseren opbrengsten, hebben wij bij onze controle de grondexploitaties diepgaand gecontroleerd. De economische crisis heeft immers (nog steeds) grote invloed op de resultaten van (gemeentelijke) grondexploitaties.

De risico's voor de grondexploitaties zijn in essentie terug te brengen tot drie P's:

- *Planning:* is de tijdsplanning van de projecten afgestemd op de (on)mogelijkheden in de markt. Immers, de marktbehoefte bepaalt welke projecten op welk moment te realiseren zijn.

De uitkomsten van onze jarrekeningcontrole

- *Programmering:* in de afgelopen jaren hebben economische ontwikkelingen geleid tot belangrijke wijzigingen in vooral de woningbehoefte. Is er een kritische analyse van de 'mix' van woningen (huur, koop, vrije kavel appartementen, etc.) in de projecten in relatie tot de huidige marktvaag in de gemeente?
- *Prijs:* inherent gevolg van de economische crisis is dat de verkoopprijzen van woningen en dus van grond onder druk staan. Is afgewogen welke prijzen kunnen worden gehandhaafd, rekening houdend met het risico dat gronden later of in het geheel niet worden afgенomen?

De grondexploitaties zijn met deze uitgangspunten opnieuw doorgerekend (geactualiseerd per 1 januari 2015) en waar nodig zijn de verwachtingen bijgesteld, waarmee tevens is beoordeeld of de niet in exploitatie genomen gronden en het onderhanden werk in de jaarrekening op een juiste wijze zijn gewaardeerd en of er mogelijk een (aanvullende) verliesvoorziening moet worden getroffen.

Met het vaststellen van de jaarrekening 2014 stelt u in feite ook de actualisaties per 1 januari 2015 van de diverse grondexploitatiecomplexen vast. Deze zullen u met de Zomernota, waarin de Projectenrapportage ditmaal opgenomen zal zijn, in detail worden aangeboden.

Ultimo 2014 is een bedrag van € 4,3 miljoen opgenomen als verliesvoorziening voor een drietal complexen. Dit bedrag is in totaal niet gewijzigd in 2014; daarbinnen heeft wel een verschuiving plaatsgevonden: de voorziening voor complex De Zegge VII nam toe met ruim € 150.000 naar € 3,65 miljoen, die voor complex Sallandse Poort nam af met ruim € 150.000 naar ca. € 0,36 miljoen. De voorziening voor complex Woningbouwlocatie Laag Zuthem bleef stabiel op ca. € 0,30 miljoen.

Het complex Meerweg is in 2014 financieel afgerekend met een voordeelig resultaat van € 0,1 miljoen. Voor de complexen Keizer Nieuw Heeten, Oerland/Pereiland Broekland en Kiezebos III Heino heeft voorlopige winstneming plaatsgevonden tot een bedrag van totaal € 0,3 miljoen (2013: € 0,1 miljoen).

Voor een nadere onderbouwing van de ontwikkeling van de boekwaarde per complex in 2014, alsmede de algemene ontwikkelingen, de uitgangspunten en parameters, de aan de grondexploitatie verbonden reserves en de risico's verbonden aan de diverse grondexploitaties, verwijzen wij u naar de paragraaf grondbeleid (hoofdstuk 3.7 van de jaartallen 2014). Hierin worden de belangrijkste complexen en de daarmee gepaard gaande risico's in het bijzonder toegelicht.

Een overzicht van de ontwikkeling in boekwaarden van de grondexploitatie in 2014 treft u aan in de toelichting op de balans.

De uitkomsten van onze jaarrekeningcontrole

De boekwaarde van de niet in exploitatie genomen bouwgronden is in 2014 nauwelijks gewijzigd en bedraagt per ultimo 2014 € 2,87 miljoen. Daarnaast beschikt uw gemeente nog over restgronden ad € 0,78 miljoen. Deze gronden zijn over het algemeen gewaardeerd tegen agrarische waarde, met uitzondering van de voormalige Horizonlocatie en de locatie voormalige Hartkampschool, waar woningbouw gesitueerd zal worden.

De boekwaarde van de bouwgronden in exploitatie (onderhanden werk) is in 2014 toegenomen van € 15,6 miljoen naar € 32,2 miljoen per 31 december 2014, vooral door de inbreng van het complex Franciscushof vanuit de per 11 september 2014 geliquideerde Ontwikkelingscombinatie Franciscushof V.O.F. voor € 16,8 miljoen. Tegenover investeringen in 2014 ad € 1,9 miljoen staan opbrengsten ad € 2 miljoen (waarvan grondverkopen € 1,76 miljoen).

Bij onze beoordeling van de door de gemeente gehanteerde veronderstellingen voor actualisatie van de grondexploitaties, zijnde vooral de uitgangspunten voor de planning (fasering), programmering, het prijsbeleid, maar ook de parameters voor kosten- en opbrengstenstijging en de gehanteerde rekenrente (renteomslagsmethode), hebben wij het volgende in overweging genomen:

- Of de afzonderlijke veronderstellingen redelijk lijken.
- Of de veronderstellingen onderling afhankelijk en intern consistent zijn.
- Of de veronderstellingen redelijk lijken wanneer ze collectief of in samenhang met andere veronderstellingen worden beschouwd.
- Of de veronderstellingen in de markt de waarneembare veronderstellingen op passende wijze weerspiegelen, met andere woorden is er consistentie met de algemene economische omgeving en de economische omstandigheden in/bij de gemeente.
- Of de veronderstellingen aansluiten op de (vastgestelde) plannen (besluiten) van de uw raad.
- Of de veronderstellingen consistent zijn met de ervaringscijfers van de gemeente (met andere woorden is historische informatie representatief voor toekomstige situaties).

Wij hebben vastgesteld dat de uitgangspunten en veronderstellingen over het algemeen redelijk zijn tegen de achtergrond van de werkelijke uitkomsten in voorafgaande verslagperiodes, de huidige economische ontwikkeling en niet strijdig zijn met voornemens van uw raad of het college en de directie.

Het verwachte exploitatieresultaat op eindwaarde bedraagt per 31 december 2014 in totaal € 9,4 miljoen batig, tegen € 8,1 miljoen batig een jaar eerder. De verwachte looptijd is voor een aantal complexen verlengd.

De uitkomsten van onze jarrekeningcontrole

De nadelige invloed hiervan wordt meer dan gecompenseerd door het verwachte voordeel op complex Franciscushof (€ 0,8 miljoen) en hogere verwachte voordelen voor de complexen Salland II (€ 0,3 miljoen) en De Wörmink Mariënheem (€ 0,2 miljoen). Het totaal aan nog te verwachten opbrengsten wegens grondverkopen en overige bijdragen bedraagt voor woningbouwcomplexen € 65 miljoen (met name Franciscushof € 37 miljoen en Salland II € 13 miljoen) en voor industrie € 23 miljoen (met name De Zegge VII € 21 miljoen).

De relatief grote financiële omvang van de grondportefeuille, de daarbij nog te maken kosten en nog te realiseren opbrengsten maken uw gemeente zeer gevoelig voor de huidige marktontwikkelingen. De boekwaarde is te zien als een ‘high value at risk’, met name voor de complexen Franciscushof (€ 16,7 miljoen per ultimo 2014) en De Zegge VII (€ 10,2 miljoen per 31 december 2014).

Wij adviseren u om de frequentie van het actualiseren van de grondexploitatietberekeningen gezien de economische omstandigheden op het huidige niveau te handhaven en de resultaatverwachtingen van de grondexploitatie nauwlettend te blijven monitoren, gekoppeld aan toekomstige besluitvorming.

De kwaliteit van de onderbouwingen en inschattingen bij het opstellen van de jarrekening

Uw gemeente heeft voorzieningen gevormd voor verliezen, risico's of verplichtingen die hun oorsprong vinden in het huidige boekjaar of eerdere boekjaren, maar waarvan de (verwachte) uitgaven in de toekomst liggen. Binnen de voorzieningen maakt u conform het Bbv onderscheid naar voorzieningen voor ‘verplichtingen, verliezen en risico’s’ ter ‘egalisering van kosten’ ('groot onderhoud') en ‘voor middelen van derden waarvan de bestemming gebonden is’.

Voor de voorzieningen voor verplichtingen, verliezen en risico's en de voorzieningen ter egalisering van kosten zijn naar hun aard gebaseerd op veronderstellingen en schattingen van het management en het college. Zij schatten op basis van hun kennis van de gemeente en haar omgeving in wat het effect van de te voorzien risico's, verplichtingen en kosten zullen zijn in de komende jaren en wat de omvang van de voorziening moet zijn.

Omdat schattingen per definitie subjectief zijn, besteden wij als uw accountant nadrukkelijk aandacht aan de onderbouwing en redelijkheid van de aannames van het college en het management. Wij hebben als onderdeel van onze controle daarom de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Wij hebben uitvoerige gesprekken met het management, de directie en het college gevoerd over de aard van de risico's en de verwachtingen over de ontwikkelingen in de komende jaren.
- De in de jaarrekening 2014 resterende onderhoudsvoorzieningen (voorzieningen ter egalisering van kosten) hebben wij getoetst aan de onderliggende geactualiseerde onderhoudsplannen. Hierbij hebben wij aandacht besteed aan de houdbaarheid en betrouwbaarheid van de door uw gemeente opgestelde onderhoudsplannen.

De uitkomsten van onze jaarrekeningcontrole

- Wij hebben de voorziening voor wethouderspensioenen en -uitkeringen getoetst aan de onderliggende actuariële berekening, die wij onder andere hebben getoetst op de marktconformiteit van rentepercentages.
- Wij zijn van mening dat de gehanteerde uitgangspunten voor schattingen reëel en consistent zijn toegepast.

Het proces rondom instellen en muteren van reserves

Een onderdeel van de eigenheid van gemeenten is het belang van de openbare begroting. Door het vaststellen van de begroting weegt u als raad af welke activiteiten het belangrijkst zijn en maakt u het college van burgemeester en wethouders om uitgaven tot een bepaald bedrag voor een bepaald onderwerp te doen (de allocatie- en autorisatielfunctie). Van groot belang is dan ook dat de begroting transparant is. De begroting moet helder aangeven waaraan het geld uitgegeven zal worden, maar bijvoorbeeld ook waarvoor reserves opgebouwd gaan worden. Het Bbv bevat dan ook bepalingen die toestaan dat niet alleen bij de rekening toevoegingen en onttrekkingen aan reserves kunnen plaatsvinden, maar dat dit al kan bij de begroting / begrotingswijzigingen. Uitgangspunt is dan ook dat de wijzigingen op bestemmingsreserves transparant worden gemaakt en dat u als raad deze via het vaststellen van de begroting en jaarrekening goedkeurt.

In de jaarrekening kunnen de toevoegingen en onttrekkingen aan elk van de bestemmingsreserves worden verwerkt tot maximaal het bedrag dat via de begroting(swijzigingen) door de raad is goedgekeurd voor de betreffende bestemmingsreserve. Verder kunnen er raadsbesluiten zijn die inhouden dat specifiek benoemde saldi, ook nog in het lopende begrotingsjaar ten laste van een specifieke bestemmingsreserve mogen worden gebracht. Bij de gemeente Raalte is op basis van de door u vastgestelde "Nota reserves, voorzieningen en rentebeleid 2010" het primaat voor het instellen en ophffen van reserves bij de raad gelegd. Mutaties in de reserves, die niet in de primitieve begroting waren opgenomen, worden in de praktijk achteraf door de raad geformaliseerd, bij de vaststelling van voorjaarsnota, najaarsnota of jaarrekening.

Het verdient aanbeveling de Nota reserves, voorzieningen en rentebeleid 2010 te actualiseren. In het licht van bovenstaande benadrukken wij het belang om uw beleid rondom het instellen van en muteren in reserves strikt te blijven borgen. Ons is medegedeeld dat dit voor 2015 aan de raad is toegezegd.

Begrotings-overschrijdingen zijn goed toegelicht in de jaarrekening 2014

Naast de controle op de rechtmatige totstandkoming van de baten, lasten en balansmutaties in de jaarrékening 2014, hebben wij de begrotingsrechtmatigheid gecontroleerd. De toe te passen normen voor dit begrotingscriterium zijn gebaseerd op artikel 189, 190 en 191 van de Gemeentewet en moeten door de gemeenteraad zelf nader worden ingevuld en geconcretiseerd. Dit gebeurt door middel van de begroting en via de verordening op het financieel beheer ex artikel 212 van de Gemeentewet.

De uitkomsten van onze jarrekeningcontrole

Het systeem van budgetbeheer en -bewaking moet waarborgen dat de baten en lasten binnen de begroting blijven en dat belangrijke wijzigingen of dreigende overschrijdingen tijdig worden gemeld aan de gemeenteraad, zodat deze tijdig (binnen het begrotingsjaar) een besluit kan nemen. Een systeem met onvoldoende waarborgen voor tijdelijke melding aan de gemeenteraad van budgetoverschrijdingen heeft het risico in zich dat inbreuk wordt gemaakt op het budgetrecht van de raad.

Het begrotingscriterium is verder verfijnd en uitgewerkt in de Kadernota 2013 van de Commissie BBV. De belangrijkste inhoudelijke aanpassing betreft de vaststelling dat het overschrijden van de begroting altijd onrechtmatig is, maar niet in alle gevallen hoeft te worden meegewogen in het accountantsoordeel. Essentieel is dat de raad nadere regels kan stellen wanneer kostenoverschrijdingen die worden gecompenseerd door direct gerelateerde opbrengsten (1), kostenoverschrijdingen passend binnen het beleid (2) en kostenoverschrijdingen bij openeindregelingen (3) moeten meewegen bij het oordeel van de accountant. In die gevallen dat de gemeenteraad geen nader beleid stelt, geldt het uitgangspunt dat deze kostenoverschrijdingen door de accountant niet worden betrokken bij de beslissing of al dan niet een goedkeurende controleverklaring kan worden afgegeven. Deze kostenoverschrijdingen moeten dan wel goed herkenbaar in de jaarrekening zijn opgenomen.

Daarnaast moet de accountant in het accountantsverslag deze kostenoverschrijdingen, waarvan het college in de jarrekening moet aangeven dat ze nog dienen te worden geautoriseerd, aan de orde stellen. Extra lasten die worden gemaakt omdat extra opbrengsten daarvoor de ruimte bieden terwijl deze extra lasten niet direct zijn gerelateerd aan de extra opbrengsten en waarbij de raad nog geen besluit heeft genomen over de aanwending van deze extra opbrengsten, zijn onrechtmatig.

In totaal heeft uw gemeente € 82,7 miljoen aan lasten begroot na wijziging, tegenover € 95,9 miljoen aan werkelijke lasten in 2014. Dit is in totaal een overrealisatie van € 13,2 miljoen (16,0 %).

Aan baten had uw gemeente een bedrag van € 68,5 miljoen begroot na wijziging, tegenover € 89,6 miljoen aan werkelijke baten in 2014. In totaal gaat het om een hogere realisatie van baten van € 21,1 miljoen (30,8 %). Naast het gerealiseerde totaal saldo van baten en lasten kent een gemeente ook het gerealiseerde resultaat. Dit is het gerealiseerde totaal saldo van baten en lasten plus of min de tussentijdse resultaatbestemmingen. Deze bestemmingen bestaan uit in de loop van het jaar gedane onttrekkingen uit reserves minus de tussentijdse stortingen in reserves. De stortingen in dan wel onttrekkingen aan reserves vinden plaats op basis van door u genomen besluiten. In 2014 is er per saldo € 8,2 miljoen aan de reserves onttrokken, zodat het gerealiseerde resultaat € 1,9 miljoen voordelig bedraagt.

De uitkomsten van onze jaarrekeningcontrole

In het kader van de begrotingsrechtmatigheid moet gekeken worden naar de lastenoverschrijdingen per programma. Zoals blijkt uit het Overzicht van baten en lasten in de jaarrekening 2014 is op vier programma's een begrotingsoverschrijding op de lasten te constateren. Deze zijn in te delen in de onderstaande categorieën zoals genoemd in de Kadernota Rechtmatigheid 2013.

Lastenoverschrijding programma	Begrotingsafwijking	Onrechtmatig, telt <u>niet</u> mee in het oordeel	Onrechtmatig, telt <u>wel</u> mee in het oordeel
1.1 Inwoner en bestuur (totaal € 117.751)	Overschrijding door hogere storting wethouderspensioenen: past binnen het bestaande beleid.	✓	
1.2 Dienstverlening (totaal € 29.469)	Overschrijding door hogere afdracht leges paspoorten en ID-kaarten aan het Rijk: past binnen het bestaande beleid.	✓	
6.1 Inkomen (totaal € 131.359)	Hogere interne doorberekening vanuit diverse eenheden: past binnen het bestaande beleid.	✓	
7.1 Ruimte en wonen (totaal € 19.361.208)	Overschrijding door overname grondexploitatiecomplex Franciscushof van VOF, gecompenseerd door hogere baten en inbreng boekwaarde: past binnen het bestaande beleid.		✓

De uitkomsten van onze jarrekeningcontrole

Wij verwijzen voor een inhoudelijke analyse van deze overschrijding naar de analyse begrotingsrechtmatigheid zoals opgenomen in paragraaf 5.6 “Analyse begrotingsafwijkingen en begrotingsrechtmatigheid” in de jaartukken 2014. Hiermee legt uw gemeente op een adequate wijze verantwoording af over de rechtmatigheid van de lasten over 2014. De geconstateerde kostenoverschrijdingen die formeel als onrechtmatig worden aangemerkt hebben – gezien de oorzaak en de adequate toelichting – geen gevolgen voor de strekking van onze controleverklaring.

Strikte bewaking van het proces rondom het rechtmatig Europees aanbesteden blijft noodzakelijk

In 2014 hebben wij in het kader van het Besluit aanbestedingsregels voor overheidsopdrachten een onrechtmatigheid geconstateerd voor een bedrag van € 74.923,27 (excl. BTW). Het betreft de contractering van een groenaafvalverwerkingsbedrijf, aanbesteed als 2B-dienst. Weliswaar wordt onderhoud van gemeentelijk openbaar groen als 2B-dienst beschouwd, maar het aannemen, accepteren en verwerken van groenaafval ziet op andere werkzaamheden. Deze werkzaamheden zijn als diensten op het gebied van vuilnis en afval, onder meer als afvalverzameling en -verwerking te kwalificeren en dat zijn 2A-diensten, waarvoor een ander aanbestedingsregime geldt. De geconstateerde fout ligt overigens ruim binnen de marge om tot goedkeuring over te gaan.

Omdat wij een fout in onze steekproef van door ons te controleren aanbestedingen hebben aangetroffen, waren wij genoodzaakt onze steekproef met dertien waarnemingen uit te breiden. Deze waarnemingen hebben niet tot aanvullende bevindingen geleid. Wij benadrukken de urgentie om het proces van Europese aanbesteding van diensten en leveringen strikt te blijven bewaken.

Daarnaast merken wij op dat uw organisatie diensten overeenkomt met derden die formeel vallen onder de 2B-categorie van de EU-regels. Hiervoor geldt een beperkt regime van voorschriften zoals een meldingsplicht van gunning. Voor enkele van de 2B opdrachten heeft uw gemeente niet aan deze voorschriften voldaan. Conform de inhoud van de kadernota rechtmatigheid hoeven wij de fouten, die vallen onder 2B opdrachten, niet in onze oordeelsvorming mee te nemen. Wij adviseren uw gemeente op korte termijn adequate maatregelen te treffen om de naleving van dit onderdeel van de Europese aanbestedingsregels stringent te waarborgen binnen uw gemeente, door melding van de gunning tot een vast onderdeel te maken van het aanbestedingsproces.

Wij hebben geen fouten en/of onzekerheden in de SiSa-bijlage 2014 geconstateerd

De procedure die uw gemeente moet naleven bij de aanlevering van de bestanden aan het CBS is ten opzichte van volg jaar niet wezenlijk gewijzigd. Uw gemeente dient in een vast, voorgeschreven stramien zeven documenten aan het CBS te leveren.

De uitkomsten van onze jaarrekeningcontrole

Wij hebben de SiSa-bijlage gecontroleerd op basis van de nota verwachtingen accountantscontrole SiSa 2014. Hierbij stellen wij de getrouwheid en rechtmatigheid van de in de SiSa-bijlage verantwoorde gegevens (indicatoren) vast.

Wij willen benadrukken dat u als gemeente zelf verantwoordelijk bent voor de volledigheid van de te verantwoorden indicatoren zoals opgenomen in de SiSa-bijlage. Indien een '0' is ingevuld zijn wij bij uw organisatie nagegaan of deze '0' terecht is ingevuld. U heeft dit aan ons bevestigd.

De (verplichte) tabel met fouten en onzekerheden van de specifieke uitkeringen is opgenomen in bijlage B van dit accountantsverslag. Bij de controle hebben wij geen financiële fouten of onzekerheden geconstateerd.

Verantwoording Investeren Met Gemeenten (IMG)

Aan uw gemeente is in het kader van de Provinciale Subsidieregeling IMG door de provincie Overijssel voor een aantal projecten een subsidie toegekend. In de subsidiebeschikkingen van de provincie Overijssel is gesteld dat de financiële verantwoording van deze projecten via een vast voorgeschreven format verloopt via de reguliere jaarrekening van uw gemeente. Ons is gevraagd - conform de SiSa-richtlijnen- de genoemde indicatoren en bestedingen te controleren en onze bevindingen in deze rapportage kenbaar te maken.

In bijlage 6.5 "Investeren Met Gemeenten overzicht" van de jaarrekening 2014 is het voorgeschreven verantwoordingsmodel van de provincie Overijssel opgenomen. Op basis van de uitgevoerde controlewerkzaamheden hebben wij vastgesteld dat de hierin opgenomen projectverantwoordingen en bestedingen geen fouten of onzekerheden bevatten. In bijlage C hebben wij het voor ons voorgeschreven rapportagemodel opgenomen.

Voor gemeenten geldt dat de gemeentesecretaris en de griffier als topfunctionaris worden aangemerkt. De algemene bezoldiging voor een topfunctionaris mag voor 2014 niet meer bedragen dan € 230.474 per jaar. De externe accountant is belast met de controle op de naleving van de WNT door de instelling. Overschrijding van de bezoldigingsnorm wordt aangemerkt als een onverschuldigde betaling, die door de topfunctionaris terugbetaald moet worden aan de instelling.

De Wet normering topinkomens (WNT) is nageleefd

De Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) is met ingang van 2013 van toepassing en vervangt tegelijkertijd de Wopt (Wet openbaarmaking uit publieke middelen gefinancierde topinkomens). Doelstelling van de wet is te verhinderen dat instellingen in de publieke en semipublieke sectoren rechters in staat zijn bovenmatige bezoldigingen toe te kennen.

De uitkomsten van onze jarrekeningcontrole

Gebeurt dit niet, dan is Deloitte als accountant wettelijk verplicht om bij het ministerie melding te doen van deze onverschuldigde betaling. Wij hebben tevens een meldingsplicht indien u geen of onjuiste gegevens heeft gepubliceerd in de jaarrekening.

Wij hebben vastgesteld dat de bezoldigingen over 2014 van gemeente Raalte niet strijdig zijn met de WNT en dat de jaarrekening 2014 van gemeente Raalte voldoet aan de publicatieverplichtingen van de WNT.

Tot slot merken wij op dat de norm voor de WNT per 1 januari 2015 op € 178.000 is gesteld. De huidige beloning van uw secretaris en griffier blijft onder deze bijgestelde norm voor 2015.

Wij zijn onafhankelijk van de gemeente Raalte

Deloitte Accountants B.V. is onafhankelijk van de gemeente en voor zover wij weten heeft zich geen inbreuk voorgedaan op de van toepassing zijnde regels en het beleid ten aanzien van onafhankelijkheid.

Ons zijn geen relaties bekend tussen Deloitte Accountants B.V. en haar zuster- en/of dochterondernemingen of de member firms van Deloitte Touche Tohmatsu Limited en hun respectieve zuster- en/of dochterondernemingen en de gemeente, die naar ons professionele oordeel mogelijk van invloed kunnen zijn op onze onafhankelijkheid.
Bijlage D van dit accountantsverslag bevat een nadere uiteenzetting van onze onafhankelijkheid.

Interne beheersing

De interne beheersing bij uw gemeente

De interne (financiële) beheersing is adequaat in het kader van onze jaarrekeningcontrole

Als onderdeel van de jaarrekeningcontrole hebben wij in het najaar van 2014 een interim-controle uitgevoerd. Deze interim-controle is primair gericht op de opzet, het bestaan en de werking van maatregelen van administratieve organisatie en interne beheersing (AO/IB), voor zover van belang voor onze controle op de betrouwbaarheid en rechtmatigheid van de in de jaarrekening opgenomen gegevens.

De bevindingen naar aanleiding van deze controle hebben wij opgenomen in onze boardletter d.d. 12 februari 2015, waarbij wij het volgende constateerden:

"Samenvattend constateren wij dat uw organisatie de belangrijkste onderwerpen vanuit de bedrijfsvoering op de agenda heeft staan, hieraan voldoende aandacht besteedt en daarbij alert inspeelt op de externe en interne ontwikkelingen".

De risico's die op korte termijn van belang zijn voor de gemeente, zoals onder andere de decentralisaties, Vpb-plicht, IT, de ontwikkeling van de grondexploitatie en aanbestedingen komen in de boardletter aan bod. Voor meer gedetailleerde informatie verwijzen wij u dan ook naar onze boardletter d.d. 12 februari 2015.

Betrouwbaarheid en continuïteit van de automatiserings- omgeving en geautomatiseerde maatregelen in de digitale workflow inkoopfacturen

Onze jaarrekeningcontrole is gericht op het geven van een oordeel over de jaarrekening zelf en is niet primair gericht op het doen van uitspraken over de betrouwbaarheid en de continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking als geheel of van onderdelen daarvan. Onze bevindingen gaan over de onderdelen die wij onderzocht hebben in het kader van de jaarrekening, wat wil zeggen dat wij geen volledigheid pretenderen. Wij hebben de opzet, het bestaan en de werking van de interne beheersingmaatregelen, die relevant zijn voor de betrouwbaarheid van de in de jaarrekening opgenomen gegevens, beoordeeld. Wij hebben geconcludeerd dat deze handmatige interne beheersingmaatregelen voldoende functioneren.

Als onderdeel van de jaarrekeningcontrole 2014 hebben wij (het proces van digitale verwerking van de inkooptacturen voor) de IT omgeving bij de uitvoeringsorganisatie DOWR (opgezet bij de gemeente Deventer) beoordeeld om vast te stellen of de aanwezige beheersingmaatregelen (controls) in opzet en bestaan hebben gefunctioneerd.

Wij hebben bij deze beoordeling bij DOWR een aantal bevindingen vastgesteld en op basis daarvan geconstateerd dat wij voor onze jaarrekeningcontrole 2014 géén gebruik hebben kunnen maken van de beheersingmaatregelen die opgenomen zijn in de digitale workflow.

De interne beheersing bij uw gemeente

Overigens hebben wij geen reden te veronderstellen dat deze beheersingsmaatregelen niet zouden hebben gefunctioneerd.

Om alsnog voldoende zekerheid te krijgen over de betrouwbare en rechtmatige verwerking en betaling van de inkoopfacturen hebben wij aanvullende gegevensgerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd. Uit deze controlewerkzaamheden zijn geen bijzonderheden naar voren gekomen.

Door u is recent een frauderisicoanalyse uitgevoerd

Als onderdeel van onze controle hebben wij u verzocht inzicht te geven in uw inschatting van het risico dat de jaarrekening een materiële afwijking zou kunnen bevatten als gevolg van fraude, in de aard, omvang en frequentie van deze inschattingen, het proces dat het college en/of directie/management daarbij hanteert, alsook de communicatie daarover met het personeel en met u als raad. Het college / de directie heeft ons aangegeven zich bewust te zijn van frauderisico's en heeft voorbeelden gegeven van de manier waarop zij deze beheert. Wij hebben vernomen dat een frauderisicodiscussie is gevoerd door het management, de directie en het college. In maart 2015 is binnen uw gemeente een frauderisicoanalyse uitgevoerd. De conclusie die college en directie daaruit hebben getrokken luidt:

"Uit deze nadere uitwerking van de frauderisicoanalyse blijkt dat de beheersmaatregelen zijn ingebied in de processen en systemen van de organisatie en dat deze zijn getoetst middels verbijzonderde interne controle. Naast deze "harde aspecten" spelen de cultuur en integriteitswaarden van de organisatie ook een belangrijke rol in het beperken van frauderisico's. Uit deze nadere uitwerking van de frauderisicoanalyse blijkt dat ook de cultuur en integriteitswaarden binnen de gemeente Raalte voldoende zijn geborgd."

Hieruit blijkt dat het onderwerp 'frauderisico' op uw agenda staat. Wij adviseren uw gemeente de ontwikkeling van de geïdentificeerde risico's te monitoren. Het verdient naar onze mening aanbeveling deze frauderisicoanalyse te verbreden en ook te agenderen in uw rekeningscommissie. Het voornemen is de frauderisicoanalyse met ingang van de jaarstukken 2015 op te nemen in de paragraaf Bedrijfsvoering.

Analyse resultaat, vermogen en financiële structuur

Onze analyse van uw resultaat, vermogen en financiële structuur

Het gerealiseerde saldo van baten en lasten 2014 is nadrukkelijk en het gerealiseerd resultaat 2014 is voordelig

Het feitelijke saldo van baten en lasten in een jaar wordt weergegeven als het gerealiseerde totaal saldo van baten en lasten. Daarnaast kent de gemeente ook het gerealiseerde resultaat. Dit is het gerealiseerde totaal saldo van baten en lasten plus of minus de tussentijdse resultaatbestemmingen. Deze bestemmingen bestaan uit in de loop van het jaar gedane onttrekkingen uit reserves minus de tussentijdse stortingen in reserves.

De stortingen in dan wel ontrekkingen aan reserves vinden plaats op basis van door u genomen besluiten. Het resultaat na bestemming is dus mede het gevolg van de politieke besluitvorming.

Concreet betekent dit voor uw gemeente het volgende.

Exploitatieresultaat 2014	x € 1.000
De totale baten van uw gemeente bedragen:	€ 89.580
De totale lasten van uw gemeente bedragen:	€ 95.911
Het tekort bedraagt ('gerealiseerde totaal saldo van baten en lasten')	-/- € 6.331
Gedurende het jaar heeft u al voor diverse zaken besloten gelden te reserveren. Deze gelden zijn in de reserves gestort:	€ 8.351
Tevens hebt u besloten tot het dekken van diverse uitgaven uit reserves. Over het boekjaar betreft dit:	€ 16.575
Per saldo gedurende het jaar ontrokken aan reserves:	€ 8.224
Gerealiseerde resultaat (voordelig):	€ 1.893

Onze analyse van uw resultaat, vermogen en financiële structuur

De exploitatie over 2014 laat een nadelig gerealiseerd saldo van baten en lasten van € 6,3 miljoen zien, ten opzichte van een begroot nadelig saldo van € 14,2 miljoen. Dit is een voordeel van afgelopen € 7,9 miljoen. Deze voordelen zijn op diverse programma's gerealiseerd. De grootste voordelen doen zich voor binnen de programma's Onderwijs (€ 1,4 miljoen), Verkeer en Vervoer (€ 1,3 miljoen), Zorg (€ 1,2 miljoen), Welzijn (€ 0,7 miljoen) en Financiering en algemene dekkingsmiddelen (€ 2,0 miljoen).

In paragraaf 5.2.1 van de jaarstukken ("Overzicht van baten en lasten in een vogelvlucht") wordt in hoofdlijnen een verklaring gegeven voor de gerealiseerde afwijkingen ten opzichte van het begrotingsresultaat dat resulteerde in de najaarsnota 2014, aangevuld met restantkredieten 2014, die met de vaststelling van de jaarcijfers 2014 in 2015 opnieuw beschikbaar zullen worden gesteld.

Voor een nader gedetailleerd inzicht van de afwijkingen en de verklarende toelichting hierop verwijzen wij u naar de toelichtingen per programma, zoals opgenomen in hoofdstuk 5.2 van uw jaarstukken ("Toelichting op het overzicht van baten en lasten").

De vermogenspositie van uw gemeente is verminderd

In het Bbv, de verslaggevingsregels van gemeenten, wordt een duidelijk onderscheid gemaakt tussen resultaatbepaling en resultaatbestemming. Alle baten en lasten dienen via het overzicht van baten en lasten in de jaarcijfers te lopen. Er mogen geen baten of lasten rechtstreeks in het eigen vermogen worden gemuteerd.

De mutaties in het eigen vermogen vinden plaats door middel van de resultaatbestemming. Het gerealiseerd totaal saldo van baten en lasten bedraagt € 6,3 miljoen nadelig. Per saldo is tussentijds € 8,2 miljoen aan de reserves onttrokken, zodat het uiteindelijk gerealiseerde resultaat over 2014 € 1,9 miljoen voordelig bedraagt. Dit bedrag is afzonderlijk vermeld onder het eigen vermogen in de balans.

De omvang van het eigen vermogen bedraagt ultimo 2014 38,1 % van het balanstotaal (2013: 50,2 % van het balanstotaal).

Het weerstandsvermogen bestaat uit de relatie tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de benodigde weerstandscapaciteit vanwege ingeschatte risico's. De beschikbare weerstandscapaciteit (voor samenstelling zie hoofdstuk 3.2. van uw jaarstukken) van uw gemeente bedraagt in totaal (structureel + incidenteel) € 12,4 miljoen (2013: € 11,5 miljoen). Dit is inclusief de weerstandscapaciteit voor grondexploitatie van € 1,3 miljoen (2013: € 1,1 miljoen).

Onze analyse van uw resultaat, vermogen en financiële structuur

Er is dus sprake van een lichte stijging van de beschikbare weerstandscapaciteit in 2014 ten opzichte van 2013. Overigens merken wij hierbij op dat deze cijfers niet aan accountantscontrole of een beoordelingsopdracht zijn onderworpen.

De inventarisatie van risico's die in de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing (in het jaarverslag) is opgenomen, geeft een indicatie van de financiële omvang van de belangrijkste (specifieke) risico's, inclusief een kansinschatting van het voordeel van het geïdentificeerde risico, om zo de benodigde weerstandscapaciteit te bepalen. Daarbij wordt een doorlopend inzicht gegeven in de grootste risico's (qua financiële impact en kans) voor uw gemeente en welke risico's zijn verdwenen en/of van positie zijn gewijzigd.

Uw gemeente heeft op basis van deze risico-inventarisatie berekend wat de benodigde weerstandscapaciteit is. Hieruit volgt een gekwantificeerd bedrag aan benodigde weerstandscapaciteit van afgerond € 8,7 miljoen (2013: € 6,9 miljoen). Ten opzichte van 2013 is sprake van een stijging van de gekwantificeerde risico's met per saldo € 1,8 miljoen. De risico's binnen de grondexploitatie namen toe van € 4,3 miljoen naar € 5,7 miljoen, vooral voor de complexen Franciscushof en De Zegge VII.

Voor meer gedetailleerde informatie over uw weerstandspositie verwijzen wij u naar hoofdstuk 3.2 'Weerstandsvermogen en risicobeheersing' van uw jaarstukken 2014. Hierbij merken wij aanvullend op dat uw gemeente in deze paragraaf op een transparante en toereikende wijze inzicht geeft in het weerstandsvermogen en het systeem van risicobeheersing.

Onze analyse van uw resultaat, vermogen en financiële structuur

**Financiële structuur
van uw gemeente
toont een (bewust)
tekort**

Voor een inzicht in de financiële structuur van uw gemeente geeft de balans per jaareinde het volgende:

	2012 x € 1.000	2013	2014
Stand van de reserves per 31 december	€ 66.674	€ 68.403	€ 57.307
Gerealiseerde resultaat	€ 1.453	-/- € 2.872	€ 1.893
Voorzieningen	€ 3.925	€ 3.940	€ 8.035
Schulden op lange termijn	€ 28.763	€ 35.696	€ 62.626
Beschikbaar op lange termijn	€ 100.815	€ 105.167	€ 129.861
Vaste activa	€ 97.589	€ 98.449	€ 104.432
Voorraden	€ 16.440	€ 18.829	€ 35.879
Vastgelegd op lange termijn	€ 114.029	€ 117.278	€ 140.311
Tekort aan beschikbare middelen op lange termijn	-/- € 13.214	-/- € 12.111	-/- € 10.450

In 2014 is uw financieringspositie (evenals in 2013 en 2012) negatief, voor een bedrag van afgerond € 10,45 miljoen (financieringstekort). Het totaal aan aangevallen kasgeldleningen bedraagt per ultimo 2014 € 9 miljoen (ultimo 2013 en 2012 respectievelijk € 11 miljoen en € 12 miljoen). Overigens heeft uw gemeente in 2014 in één kwartaal de kasgeldlimiet overschreden. Wij verwijzen u voor nadere informatie naar de paragraaf financiering (hoofdstuk 3.4 van de jaarstukken 2014).

Overige onderwerpen

Overige onderwerpen en belangrijke ontwikkelingen

Bevestiging van het college is ontvangen	Wij hebben van het college een ondertekende schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening ontvangen.
Er is geen sprake van meningsverschillen met het management of een beperking in reikwijdte van onze controle	Er zijn geen meningsverschillen met het college geweest en er waren geen beperkingen bij de uitvoering van onze controle. Naar onze mening is ons bij de uitvoering van onze controle-opdracht door het college en de medewerkers van de gemeente Raalte de volledige medewerking verleend en hebben wij volledige toegang tot de benodigde informatie gehad.
Bijzonderheden ten aanzien van de naleving van wet- en regelgeving	Een belangrijk onderdeel van de rechtmatigheidswetgeving is de niet-financiële rechtmatigheid. Dit is niet primair het onderzoeksgebied van de accountant. De accountant heeft als taak u te wijzen op een niet-financiële onrechtmatigheid als eventuele 'bijvangst' van de reguliere controle en op eventuele tekortkomingen in het interne signaleringssysteem. Voor dit laatste verwijzen wij u naar onze opmerkingen over de administratieve organisatie en interne beheersing in dit verslag.
Er is geen sprake van vermoedens of signalen van fraude	In Nederland is de accountant wettelijk verplicht om alle ontdekte fraudegevallen te rapporteren aan het management van de organisatie. Wij merken op dat onze controle niet specifiek is ingericht op het ontdekken van fraude. De accountant is wel verantwoordelijk voor het betrekken van frauderisico's in de planning en uitvoering van zijn controleopdracht.

Overige onderwerpen en belangrijke ontwikkelingen

Tevens hebben wij zelfstandig werkzaamheden uitgevoerd die erop gericht waren het ‘omzeilen’ van de interne beheersingmaatregelen door het college, directie en management te detecteren. Wij hebben specifieke controles uitgevoerd op memoriaalboekingen en schattingen en hebben significante en niet-routinematige transacties met behulp van gegevensanalyses onderzocht. Hierbij hebben wij geen bijzonderheden geconstateerd. Hoewel wij een professioneel kritische houding hebben ten opzichte van risico’s van fraude in de jaarrekening, willen wij opmerken dat onze controle niet specifiek is gericht op het ontdekken hiervan. Tijdens de uitvoering van onze controle van de jaarrekening 2014 hebben wij geen aanwijzingen verkregen dat er sprake is geweest van fraude.

Gevolgen introductie Individueel Keuzebudget (IKB)

In het principeakkoord CAO gemeenten 2013-2015 wordt het Individueel Keuzebudget (IKB) geïntroduceerd. Uiterlijk 1 januari 2016 zou dit ingevoerd moeten worden. Het vakantiegeld is onderdeel van het IKB en moet gereserveerd en ingezet worden in het jaar dat het wordt opgebouwd. Bij een definitieve invoering van het individueel Keuzebudget (IKB) betekent dit dat gemeenten (en ook gemeenschappelijke regelingen) per 2016 overgaan op een systeem waarbij werknemers zelf bepalen op welke momenten ze hun gerealiseerde vakantiegeld en vergelijkbare vergoedingen krijgen uitgekeerd in een kalenderjaar. Wij adviseren u de ontwikkelingen betreffende het IKB nauwlettend te volgen en de financiële impact in beeld te brengen.

Bijlagen

Bijlage A1: Overzicht van niet gecorrigeerde fouten in de jaarrekening

Niet-gecorrigeerde fouten

De volgende niet-gecorrigeerde fouten groter dan de rapportagetolerantie zijn gedurende onze werkzaamheden vastgesteld.

Aard van de fouten	Rechtmatigheid x € 1.000	Getrouwheid x € 1.000
Effect niet-gecorrigeerde controleverschillen voorgaande periode	N.v.t.	N.v.t.
Effect niet-gecorrigeerde controleverschillen huidige periode	N.v.t.	N.v.t.
Rechtmatigheidsfout is tevens getrouwheidsfout	N.v.t.	N.v.t.
Rechtmatigheidsfout is per saldo ook een getrouwheidsfout	N.v.t.	N.v.t.
(Sub)taal getrouwheidsfouten	N.v.t.	N.v.t.
Extra absolute waarde rechtmatigheidsfouten	N.v.t.	N.v.t.
Extra foutieve financiële beheershandelingen zonder direct financieel effect vanuit externe regels (EU-aanbesteding/Fido/Etc.)	€ 75	
Extra foutieve financiële beheershandelingen zonder direct financieel effect vanuit interne regels (gedoogbeleid)	N.v.t.	
Overige rechtmatigheidsfouten	N.v.t.	
Totaal rechtmatigheidsfouten	€ 75	

Bijlage A1: Overzicht van niet gecorrigeerde fouten in de jaarrekening

Aard van de onzekerheden	Rechtmatigheid x € 1.000	Getrouwheid x € 1.000
Onzekerheid rechtmatigheid betreft tevens getrouwheid	N.v.t.	N.v.t.
Onzekerheid rechtmatigheid is per saldo ook een onzekerheid inzake getrouwheid	N.v.t.	N.v.t.
(Sub)totaal onzekerheden in de controle getrouwheid	N.v.t.	N.v.t.
Extra absolute waarde onzekerheden rechtmatigheid	N.v.t.	N.v.t.
Extra financiële beheershandelingen met een onzeker direct financieel effect vanuit externe regels (EU-staatssteun)	N.v.t.	N.v.t.
Extra financiële beheershandelingen met een onzeker direct financieel effect vanuit interne regels (gedoogbeleid)	N.v.t.	N.v.t.
Overige onzekerheden inzake rechtmatigheid		
Totaal onzekerheden in de controle rechtmatigheid	N.v.t.	N.v.t.

Wij hebben van het college een schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening ontvangen, waarin het college het bovenstaande heeft bevestigd. Dat houdt in dat eventuele niet gecorrigeerde en daardoor niet geconstateerde fouten, zowel individueel als in totaal, in het kader van de jaarrekening niet materieel zijn. Het college heeft tevens bevestigd geen kennis te hebben van andere niet-gecorrigeerde fouten.

Bijlage A2: Overzicht van gecorrigeerde fouten in de jaarraking

Gecorrigeerde fouten

De tabel hierna bevat alle afzonderlijk geïdentificeerde en gecorrigeerde fouten groter dan de rapportagetolerantie en andere door het college gecorrigeerde fouten.

Aard van de gecorrigeerde fouten	Rechtmatigheid x € 1.000	Getrouwheid x € 1.000
Feitelijke afwijkingen		
Algemene uitkering uit het gemeentefonds te laag opgenomen	€ 28	€ 28
Vordering op deelneming niet opgenomen (na correctie tevens geheel voorzien)	€ 316	€ 316
Saldo meeneemregeling participatiebudget niet laten vrijvallen	€ 84	€ 84
Overheveling van bestemmingsreserve riolering naar voorziening riolering	€ 1.062	€ 1.062
Inschattingafwijkingen		
Niet van toepassing	N.v.t.	N.v.t.
Geprojecteerde afwijkingen		
Niet van toepassing	N.v.t.	N.v.t.
Totaal		

Bijlage A3: Geconstateerde afwijkingen in de toelichting op de jaarrekening

Afwijkingen in de toelichting

Onze controlestandaarden eisen dat wij afwijkingen van materieel belang in de toelichting signaleren om de gemeenteraad in staat te stellen een inschatting te maken van de gevolgen daarvan voor de jaarrekening. De tabel hierna bevat een weergave van die onderwerpen uit de toelichting waarvan wij denken dat de gemeenteraad deze nader dient te beoordelen.

Toelichting	Bron toelichtingsvereiste	Kwantitatieve of kwalitatieve overweging
Niet van toepassing	N.v.t.	N.v.t.

Bijlage B: Fouten en onzekerheden inzake de SiSa-bijlage 2014

Op grond van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden, artikel 5, lid 4, rapporteren wij in dit accountantsverslag over de fouten en onzekerheden van de specifieke uitkeringen die in 2014 onder SiSa vallen. Per regeling wordt in een tabel aangegeven of, en zo ja welke financiële fouten of onzekerheden zijn geconstateerd. Onderstaand treft u deze tabel aan.

Specifieke uitkering	Fout of onzekerheid	Financiële omvang	Toelichting
D9 Onderwijsachterstandenbeleid 2011-2014 (OAB)	N.v.t.	€ 0	-
E26 Spoarse doorsnijdingen, tranche 1	N.v.t.	€ 0	-
E27B Brede doeluitkering verkeer en vervoer SiSa tussen medeoverheden	N.v.t.	€ 0	-
G1 Wet sociale werkvoorziening (Wsw) gemeente 2014	N.v.t.	€ 0	-
G1A Wet sociale werkvoorziening (Wsw) totaal 2013	N.v.t.	€ 0	-
G2 Gebundelde uitkering o.g.v. art. 69 WWB gemeente 2014	N.v.t.	€ 0	-
G3 Besluit bijstandsverlening zelfstandigen 2004 (exclusief levensonderhoud beginnende zelfstandigen) gemeente 2014	N.v.t.	€ 0	-
G5 Wet Participatiebudget (WPB) gemeente 2014	N.v.t.	€ 0	-
Totaal	N.v.t.	€ 0	-

Bijlage C: Fouten en onzekerheden inzake de IMG-bijlages 2014

In dit accountantsverslag rapporteren wij over de fouten en onzekerheden van de specifieke uitkeringen die in 2014 onder IMG vallen. Per regeling wordt in een tabel aangegeven of, en zo ja welke financiële fouten of onzekerheden zijn geconstateerd. Onderstaand treft u deze tabel aan.

Specifieke uitkering	Fout of onzekerheid	Financiële omvang	Toelichting
Externe veiligheid MEVO II (2014/0048710 en 2011/0098584)	N.v.t.	€ 0	-
IMG 77: Duurzame versterking De Zegge (2011/0234317)	N.v.t.	€ 0	-
Totaal	N.v.t.	€ 0	-

Bijlage D: Onafhankelijkheid

Bevestiging onafhankelijkheid

De voorschriften in het kader van onafhankelijkheid zijn binnen de Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (de NBA) opgenomen in de 'Verordening inzake Onafhankelijkheid (ViO)' en vormen een belangrijk onderdeel van het 'normenkader' waaraan een accountant moet voldoen. De naleving van de ViO is binnen de organisatie van Deloitte ingebied.

Op basis van onze toetsing concluderen wij dat onze onafhankelijkheid als certificerend accountant bij de gemeente Raalte in 2014 is gewaarborgd.

Geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid

De Nederlandse onafhankelijkheidsregels vereisen dat de eindverantwoordelijke accountant de met governance belaste organen informeert over geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid die Deloitte, een bestuurder of interne toezichthouder van Deloitte of een lid van het controleteam heeft ontvangen of verstrekt aan gemeente Raalte of een bij gemeente Raalte betrokken persoon. Hierbij is een drempel van € 100 opgenomen in de regels.

Wij hebben geen geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid die een (geschatte) waarde van meer dan € 100 hebben ontvangen of verstrekt en zijn daarom van mening dat er geen sprake is van een bedreiging voor de onafhankelijke uitvoering van de controleopdracht.

Bijlage E: Reikwijde van de accountantscontrole

De opdracht die u ons heeft verstrekt

Binnen het kader van de meerjarige overeenkomst tussen uw gemeente en Deloitte Accountants B.V. tot het controleren van uw jaarrekening bevestigen wij formeel elk jaar de onderlinge afspraken met een opdrachtbevestiging. Met de opdrachtbevestiging van 1 oktober 2014 heeft u ons op meer gedetailleerde wijze opdracht gegeven tot het controleren van de jaarrekening 2014.

De doelstelling van de controle is het afgeven van een controleverklaring bij de jaarrekening van de gemeente Raalte. In dit accountantsverslag geven wij een toelichting op de bevindingen naar aanleiding van de controle.

Onze controleaanpak bestaat in hoofdlijnen uit drie fasen: de risicoanalyse, de interim-controle en de jaarrekeningcontrole.

Gezamenlijke risicoanalyse als basis

Onze controle start met het maken van een analyse van de risico's waar u als gemeente mee te maken heeft. Deze risicoanalyse zien wij als een gezamenlijke actie van ons controleteam en vertegenwoordigers van uw gemeente en maakt deel uit van ons pre-auditgesprek. Het doel hiervan is om op basis van gezamenlijke kennis van uw organisatie en uw omgeving tot een zo volledig en bruikbaar mogelijke risicoanalyse te komen, die als basis voor de verdere controlewerkzaamheden kan dienen. Het gaat hierbij primair om de externe risico's en de risico's in de bedrijfsvoering. Bij deze inventarisatie ligt primair de focus op de risico's op afwijkingen van materieel belang in de jaarrekening als gevolg van fraude of fouten.

Interim controle

Onze risicoanalyse en de daarop gebaseerde controleaanpak richten zich niet uitsluitend op de jaarrekening zelf, maar ook op het systeem van interne beheersing. Hoe beter dat systeem functioneert, hoe meer zekerheid er bestaat dat de opgeleverde informatie betrouwbaar is, zowel tussentijds als bij de jaarrekening. Omdat deze interne beheersing het gehele jaar goed dient te functioneren, hoeven wij met de aanvang van onze controle niet te wachten totdat de jaarrekening gereed is. Onze controle vindt daarom voor een belangrijk deel al in de tweede helft van het boekjaar plaats. Wij onderzoeken tijdens de interim-controle de procesrisico's, om te bepalen of hierin voldoende beheersmaatregelen (de AO/I/B) zijn getroffen. De producten van deze fase van de controle zijn onze managementletter en boardletter, met daarin opgenomen verbeterpunten ter verdere optimalisatie van de interne beheersing (zie het hoofdstuk Interne beheersing).

Jaarrekeningcontrole

Bij de jaarrekeningcontrole stellen wij vast of de jaarrekening is opgesteld volgens de geldende verslaggevingsvoorschriften (Bbv), of de door u opgestelde jaarrekening een getrouw beeld geeft en of de baten, lasten en balansmutaties voldoen aan de eisen van rechtmatigheid zoals opgenomen in uw controleprotocol en normen- en toetsingskader. Ook stellen wij vast dat de posten in de jaarrekening adequaat zijn toegelicht.

Bijlage E: Reikwijdte van de accountantscontrole

Onze controle houdt niet in dat wij alle posten integraal controleren. Onze aanpak heeft als doel om belangrijke onjuistheden of onrechtmatigheden te ontdekken, rekening houdend met de materialiteitsgrenzen zoals door u vastgesteld en vastgelegd in het controleprotocol.

Het product van de jaarrekeningcontrole is de controleverklaring bij de jaarrekening en ons accountantsverslag. In ons accountantsverslag rapporteren wij fouten en onzekerheden die de vastgestelde rapportagetolerantie overschrijden en overige bijzonderheden die naar onze mening van belang zijn voor de behandeling van de jaarrekening (zoals governance, financiële positie, ontwikkeling resultaten en de kwaliteit van de interne beheersing). Onze controleverklaring is gebaseerd op onze controlewerkzaamheden als accountant van de gemeente Raalte.

Bijlage F: Disclaimer en beperking in gebruik

Dit verslag is alleen bestemd voor de leden van de gemeenteraad en het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Raalte en mag niet in zijn geheel of gedeeltelijk aan derden worden verstrekt of aangehaald zonder onze schriftelijke toestemming vooraf. Er wordt geen verantwoordelijkheid aan een derde partij geaccepteerd, omdat dit verslag daar niet voor opgesteld en bedoeld is. Dientengevolge nemen wij geen enkele verplichting of plicht van zorg aan ieder ander persoon aan wie dit verslag getoond of in zijn handen komt op ons.

De in dit verslag aan de orde gestelde onderwerpen zijn door ons geconstateerd gedurende onze controleopdracht waarvan wij van mening zijn dat zij uw aandacht behoeven. Het is geen allesomvattend verslag van alle geconstateerde zaken en in het bijzonder kunnen wij niet verantwoordelijk worden gesteld voor het rapporteren van alle bedrijfsrisico's of tekortkomingen in het systeem van interne beheersing. Elke conclusie, opinie of opmerking in dit verslag is verstrekt in de context van onze controleverklaring over de jaarrekening als geheel, welke zal worden verstrekt in onze controleverklaring.

Evenzo geldt dat de opmerkingen, bevindingen en aanbevelingen met betrekking tot het systeem van interne beheersing niet gelezen dienen te worden als een afzonderlijke opinie van het systeem van interne beheersing en haar werking.

Bijlage F: Disclaimer en beperking in gebruik

Deloitte refers to one or more of Deloitte Touche Tohmatsu, a UK Private Company limited by guarantee, and its network of member firms. Neither Deloitte Touche Tohmatsu nor any of its member firms has any liability for each other's acts or omissions. Each of the member firms is a separate and independent legal entity operating under the names of "Deloitte", "Deloitte & Touche", "Deloitte Touche Tohmatsu", or other related names.